INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

KA02 –
INKLUZE VE VZDĚLÁNÍ

STUDIUM K VÝKONU SPECIALIZOVANÝCH ČINNOSTÍ – PREVENCE SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ

SYSTÉM PRIMÁRNÍ PREVENCE
SYSTÉM PÉČE O ŽÁKY OHROŽENÉ RIZIKOVÝM CHOVÁNÍ

Mgr. Jiřina Ludvíková

I. STRATEGIE PRIMÁRNÍ PREVENCE NA NÁRODNÍ, KRAJSKÉ A REGIONÁLNÍ ÚROVNI

Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018

Stěžejní roli při uplatňování školní primární prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v České republice má Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále MŠMT). V oblasti protidrogové primární prevence bylo ministerstvo usnesením vlády č. 549/2003, o posílení národní protidrogové politiky a současně zákonem č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, pověřeno financováním a koordinací činností v oblasti primární protidrogové prevence ve školách a školských zařízeních.
Národní strategie primární prevence rizikového chování na období 2013-2018 (dále jen Strategie) vychází ze závěrů pravidelných jednání s krajskými školskými koordinátory prevence a metodiky prevence, z dlouhodobých cílů stanovených Strategiemi meziresortních orgánů a ze zkušeností s naplňováním předchozích koncepcí prevence zneužívání návykových látek a dalších rizikových projevů chování u dětí a mládeže na období 1998 – 2000, 2001 – 2004, 2005 - 2008 a 2009 - 2012.
Strategie je v souladu s dalšími koncepčními dokumenty, jako jsou Strategie prevence kriminality na období 2012-2015 a Národní strategie protidrogové politiky na období 2010-2018. Strategie je současně plně v souladu s návrhem Standardů odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování (Pavlas Martanová, a kol., 2012), (dále jen Standardů primární prevence rizikového chování), které v roce 2013 projdou schvalovacím procesem.[1]

1. Východiska strategie

MŠMT je resortem, který koordinuje v rámci ČR aktivity v oblasti primární prevence rizikového chování u dětí a mládeže. Tuto koordinaci zabezpečuje ve spolupráci s krajskou institucionální úrovní - krajskými školskými koordinátory prevence, na úrovni bývalých okresů prostřednictvím pedagogicko-psychologických poraden - metodiků prevence a zároveň v úzké vazbě na činnost samotných primárních uživatelů a realizátorů programů primární prevence rizikového chování škol a školských zařízení - školních metodiků prevence. Díky takto nastavenému vertikálnímu systému vedení má MŠMT vytvořen stabilní systém koordinace a řízení od úrovně státní, přes samosprávní, až po úroveň místní.

[1] Standardy primární prevence rizikového chování vznikly v rámci ESF projektu Tvorba systému modulárního vzdělávání v oblasti prevence sociálně patologických jevů pro pedagogické a poradenské pracovníky škol a školských zařízení na celostátní úrovni (VYNSPI, č. CZ.1.07/1,3,00/08.2005), který byl realizován Klinikou adiktologie (dřívější Centrum adiktologie) a NÚV (dřívější IPPP) v letech 2009 – 2012.

2. Principy Strategie

Strategie prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018 vychází ze zkušeností z minulých let, opírá se o současné trendy na poli primární prevence. Strategie se zakládá na níže popsaných principech.

- **Partnerství a společný postup -** Společný koordinovaný postup všech článků v systému prevence v rámci resortu školství zvyšuje pravděpodobnost účinnosti působení a úspěchu při dosahování stanovených cílů.
- **Komplexní řešení problematiky primární prevence rizikového chování -** Strategie se zabývá definicí vzájemného propojení všech subjektů v rámci primární prevence a koordinací řešení problémů souvisejících s rizikovým chováním.
- **Kontinuita působení a systematičnost plánování -** Jednorázové aktivity, bez ohledu na rozsah a náklady nejsou příliš efektivní.
- **Uplatňování ověřených dat a hodnocení efektivity -** Aktivity realizované v rámci primární prevence jsou založené na analýze současné situace, identifikovaných problémech, potřebách a prioritách, tedy na vědecky ověřených faktech a datech, nikoli na předpokladech a domněnkách. Jednotlivá opatření jsou důsledně monitorována, je vyhodnocována jejich účinnost a případně jsou modifikovány realizované aktivity.
- **Racionální financování a garance kvality služeb -** Účinná opatření primární prevence není možno uskutečnit bez adekvátního zabezpečení finančních zdrojů k jejich realizaci. Financované aktivity musí splňovat kritéria kvality (certifikace) a efektivity (cena/výkon).
- **Cílenost a adekvátnost informací i forem působení -** U každého preventivního programu je třeba definovat, pro jakou cílovou skupinu je určen.
- **Včasný začátek preventivních aktivit, ideálně již v předškolním věku -** Čím dříve prevence začíná, tím je ve výsledku efektivnější.
- **Pozitivní orientace primární prevence -** Nabídka pozitivních alternativ a využívání pozitivních modelů vykazují větší efektivitu než používání negativních příkladů v preventivních aktivitách.
- **Orientace na kvalitu postojů a změnu chování -** Součástí preventivních programů by mělo být získání relevantních sociálních dovedností, relevantních znalostí a dovedností potřebných pro život.

3. Základní cíle Strategie

Hlavní cíl

Hlavním cílem Strategie prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018 je prostřednictvím efektivního systému prevence, fungujícího na základě komplexního působení všech na sebe vzájemně navazujících subjektů, minimalizovat vznik a snížit míru rizikového chování u dětí a mládeže.

Obecný cíl:

Výchova k předcházení, minimalizaci či oddálení rizikových projevů chování, ke zdravému životnímu stylu, k rozvoji pozitivního sociálního chování a rozvoji psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových situací osobnosti jako standardní součást výchovně vzdělávacího procesu v prostředí českých škol zabezpečovaná kvalifikovanými a kompetentními osobami a institucemi a dále pak motivace k opuštění rizikového chování, pokud již nastalo a ochrana před dopady rizikového chování, pokud již nastalo ve výrazné formě.

Specifické cíle:

- Fungující systém koordinace primární prevence na horizontální i vertikální úrovni, kde jsou jasně dány koordinační mechanismy, role, kompetence jednotlivých orgánů a institucí včetně stanovení pravidel komunikace mezi nimi.
- Fungující systém primární prevence na horizontální i vertikální úrovni, kde jsou jasně a transparentně legislativně vymezeny koordinační mechanismy, role, kompetence jednotlivých orgánů a institucí a jejich činnost.
- Nastavení efektivního systému vzdělávání pro oblast primární prevence rizikového chování pro všechny subjekty, které na oblasti primární prevence participují při využití, ověření a následné implementaci výstupů projektu VYNSPI.
- Finanční zajištění oblasti primární prevence, udržení stabilního dotačního systému
- Zavedení národního systému hodnocení kvality programů primární prevence (certifikací) pro všechny typy rizikového chování, který je určen všem poskytovatelům těchto programů a který zajišťuje srovnatelnou úroveň těchto programů na celém území České republiky.

4. Cílové skupiny

Primární cílové skupiny

Děti a mládež

Obecná populace děti a mládeže

Jedná se o cílovou skupinu, která není identifikována podle individuálních rizikových faktorů.

Věkové kriterium definuje populaci dětí a mládeže do pěti cílových skupin:

- Předškolní věk (3-6 let)
- Mladší školní věk (6-12 let)
- Starší školní věk (12-15 let)
- Mládež (15-18 let)
- Mladí dospělí (18-26 let)

Na tuto skupinu se zaměřují programy všeobecné primární prevence.

Úrovně specifické primární prevence.

Specifické skupiny dětí a mládeže

Jedná se o skupiny dětí a mládeže se zvýšeným rizikem problémů s chováním (např. děti z rodin, kde je páchána trestná činnost, se závislostí na alkoholu apod.). Na tuto skupinu se zaměřují programy selektivní primární prevence.

Jednotlivci vykazující rysy rizikového chování

Jedná se o jednotlivce, kteří svým chováním vykazují určité rysy rizikového chování (např. mladí experimentátoři s drogami, záškoláci apod.) Na tuto skupinu se zaměřují programy indikované primární prevence.

Další cílové skupiny

Rodiče

Zejména rodina s rizikovými faktory – děti pocházející z rodin, kde se vyskytují rizikové faktory jako např. užívání alkoholu a jiných omamných a psychotropních látek, domácí násilí, trestná činnost, jsou ve svém vývoji více ohroženy vznikem rizikového chování. Existuje též řada různých typů programů pro rodiče, jejichž cílem je změna rizikového prostředí a vztahů, v nichž vyrůstají jejich děti.

Veřejnost

Laická i odborná veřejnost má nepochybně vliv na vývoj jedince a je proto nezbytné aktivní zapojení veřejnosti do prevence rizikových projevů chování, a to prostřednictvím dostatečného informování a aktivitami specificky zaměřenými na tuto cílovou skupinu.

Pracovníci v primární prevenci rizikového chování

Předpokladem naplňování cílů v oblasti prevence a úspěšnosti primárně preventivních programů jsou vzdělaní a kvalifikovaní pracovníci v primární prevenci rizikového chování, kteří jsou vybaveni odpovídajícími znalostmi, dovednostmi a způsobilostmi podle úrovně, kterou v primární prevenci zajišťují.

Na úrovni školy se jedná především o ředitele škol, dále pak pedagogy, kteří jsou nositeli preventivního a výchovného potenciálu – školní metodiky prevence, výchovné poradce, školní psychology, učitele etické výchovy, učitele výchovy k občanství a ke zdraví, multikulturní výchovy, osobnostní a sociální výchovy apod.

Mimo školu jsou to pracovníci z dalších subjektů a institucí, které ve školském prostředí primární prevenci realizují.

5. Funkce Strategie

Strategie na období 2013-2018 je základním koncepčním dokumentem MŠMT v oblasti primární prevence rizikového chování dětí a mládeže pro následující šestileté období, ve kterém jsou

vyjádřeny základní východiska a cíle, které vycházejí a jsou v souladu se současnou úrovní vědeckého poznání a dobrou praxí v oblasti primární prevence. Na tuto Strategii bude navazovat Akční plán realizace Strategie, který bude obsahovat priority, hlavní cíle, úkoly, odpovědnosti a termíny plnění úkolů a opatření, které mají přispět k naplnění cílů Strategie.

Hlavní funkce Strategie

- Stanovit hlavní cíle v oblasti primární prevence rizikového chování pro klíčové subjekty v primární prevenci
- Rozvíjet systém koordinace v primární prevenci včetně jasného vymezení organizačního rámce, kompetencí a odpovědností jednotlivých subjektů
- Sjednotit terminologii v oblasti primární prevence s ohledem na mezioborový a mezirezortní charakter prevence rizikového chování
- Informovat odbornou a laickou veřejnost o problematice primární prevence rizikového chování u dětí a mládeže

Krajský plán prevence rizikového chování Pardubického kraje na období 2012 – 2014

Krajský plán primární prevence rizikového chování dětí a mládeže v Pardubickém kraji vychází ze „Strategie rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009–2012“ s ohledem na specifické potřeby Pardubického kraje. Odbor školství, kultury a tělovýchovy v oblasti prevence rizikového chování úzce spolupracuje s odbory zdravotnictví a sociálních věcí Krajského úřadu Pardubického kraje. Prostřednictvím krajského školského koordinátora preventivních aktivit kraj dále koordinuje činnost jednotlivých institucí v systému prevence a zajišťuje v přenesené působnosti naplňování úkolů a záměrů obsažených ve Strategii prevence resortu při respektování specifik Pardubického kraje. Krajský školský koordinátor úzce spolupracuje s krajským protidrogovým koordinátorem a s koordinátorem prevence kriminality.

Základním principem strategie primární prevence rizikových projevů chování je co nejúčinnější výchova ke zdravému životnímu stylu, k osvojení pozitivního sociálního chování a zachování integrity osobnosti.
Kraje jsou jedněmi z klíčových partnerů MŠMT ČR při přípravě a realizaci národní strategie prevence a při jejím zavádění do praxe.

Vizí v oblasti prevence je vytvoření funkčního systému primární prevence, výchova ke zdravému životnímu stylu, k osvojení pozitivního sociálního chování a k vyváženému všestrannému rozvoji osobnosti.

Hlavní cíle prevence jsou následující:

systematické vytváření personálních, organizačních i finančních podmínek potřebných pro uplatňování primární prevence na školách a školských zařízeních

- podpora činnosti Krajského centra primární prevence v Ústí nad Orlicí
- prostřednictvím dostupných kvalitních preventivních programů snižovat počet problémů v oblasti rizikového chování dětí a mládeže
- validními evaluačními mechanismy napomoci zkvalitnění školních preventivních strategií (oslovit školy jakým způsobem u nich probíhá hodnocení primární prevence, možnost využití evaluačního dotazníku – kvantitativní hodnocení MPP)
- podpora komplexních minimálních preventivních programů, které budou navazovat na vzdělávací proces (ŠVP) i další nadstavbové aktivity – žáci, pedagogové, rodiče
- podpora školních komplexních projektů škol zaměřených na boj proti : alkoholismu, kuřáctví, užívání měkkých drog, šikanu, kyberšikanu, agresivitu, záškoláctví a antisemitismus
- metodická podpora PPP a koordinace při vzdělávání školních metodiků prevence
- navazovat na vzdělávací, odborná a profesní školení u pedagogů, rozvíjet jejich další vzdělávání
- s cílenou prevencí začít v MŠ, účinně navazovat v další školní docházce tak, aby dítě získalo nejen vědomosti, dovednosti, ale naučilo se je i používat a přijalo je za vlastní
- do prevence cíleně včlenit i problematiku poruch příjmu potravin a stravovacích návyků a problémů pohybové aktivity, rizikového sexuálního chování, bezpečnosti v dopravě
- aktuálně reagovat na vznik nových forem rizikového chování nebo chování, které vykazuje nejvyšší četnost – v této souvislosti připravit odbornou pomoc (informace, vzdělávání ŠMP) jedná se zejména o kyberšikanu, antisemitismus, nedrogové závislosti

Vize prevence v období 2012–2014

- zmapovat rizikové chování v mateřských školách, základních i středních školách v souvislosti s minimálním preventivním programem
- zvýšit erudice pedagogů mateřských, základních a středních škol v oblasti primární prevence a multikulturní výchovy
- jedenkrát ročně uskutečnit setkání zástupců všech orgánů a organizací, kteří se podílejí na prevenci ve spolupráci se zástupci pro protidrogovou prevenci a prevenci kriminality
- realizovat pravidelná setkání školních metodiků prevence, výchovných poradců a metodiků prevence při PPP ve všech okresech kraje (Chrudim, Pardubice, Svitavy, Ústí nad Orlicí) –

dvoudenní semináře organizované Krajským centrem primární prevence (pravidelná účast krajského školského koordinátora prevence)

Mezi základní články PP v kraji patří institucionální zajištění prevence realizované KrÚ Pk, PPP Pardubice, PPP Ústí nad Orlicí, KCPP Ústí nad Orlicí a CCV Pardubice.

Cíle v oblasti primární prevence

- provést analýzu poskytovatelů primární a sekundární prevence v kraji
- udržet aktivity Krajského centra primární prevence minimálně v dosavadním rozsahu
- podporovat realizaci kvalitních, dlouhodobých a osvědčených programů primární prevence realizovaných přímo na školách – zneužívání legálních drog, záškoláctví, šikana, agresivní chování, programy podporující zdravý životní styl s akcentem na pohyb a výživu, prevence sexuálně přenosných onemocnění, prevence antisemitismu, bezpečnost v silniční dopravě
- podporovat odborné vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti prevence drogových i nedrogových závislostí
- začleňovat do metodiky programů primární prevence drogových závislostí prevenci zneužívání tabákových výrobků, alkoholu a nových syntetických drog – legálních návykových látek
- vyhodnocovat realizované a podpořené programy prevence na základě vytvořených nástrojů hodnocení kvality a efektivity
- podporovat preventivní programy pro rodiče a širší veřejnost s cílem informovat je o různých druzích závislostí a dalším rizikovém chování dětí a mládeže
- zlepšit spolupráci a zefektivnit tok informací mezi jednotlivými subjekty působícími v oblasti primární prevence
- nastavit jednotnou spolupráci s obcemi v oblasti financování

Cílové skupiny primární prevence

- děti v mateřských školách, žáci základních škol, studenti středních škol a učilišť
- metodici prevence na školách, výchovní poradci škol, ředitelé škol, ostatní pedagogové.
- rodiče žáků všech typů škol, široká laická veřejnost

Na krajské úrovni je dále zpracována Koncepce prevence kriminality Pk na léta 2013 – 2016 a Strategie protidrogové politiky Pardubického kraje na období 2012 – 2018, kde jsou částečně zahrnuty i aktivity primární prevence ve školství.[2]

[2] Dokumenty na http://www.pardubickykraj.cz/odbor-socialnich-veci

Regionální strategie/koncepce primární prevence

Na regionální úrovni nejsou v Pk většinou vytvářeny žádné specifické strategie nebo koncepce primární prevence. Některé obce (např. Pardubice, Svitavy, Ústí nad Orlicí, Chrudim, Hlinsko, Česká Třebová, Vysoké Mýto, atd.) zpracovávají Plány prevence kriminality event. Koncepce protidrogové politiky, jejichž součástí může být i primární prevence.

II. ROLE KRAJSKÉHO KOORDINÁTORA PREVENCE VE ŠKOLSTVÍ A OKRESNÍHO METODIKA PREVENTIVNÍCH AKTIVIT

Vertikální koordinace usiluje o slaďování jednotlivých aktivit na regionální a místní úrovni (tj. krajské i obecní) tak, aby byly zohledňovány místní podmínky a potřeby a současně, aby realizovaná opatřeni a intervence byly uskutečňovány v souladu s hlavími cíli, principy a postupy doporučenými národní strategií primární prevence. Na vertikální úrovni MŠMT metodicky vede a koordinuje činnost krajských školských koordinátorů prevence (pracovníků krajských úřadů), metodiků prevence (pracovníků pedagogicko-psychologických poraden) a prostřednictvím krajských školských koordinátorů prevence a metodiků prevence též činnost školních metodiků prevence (určených pedagogů ve školách a školských zařízeních).

Krajský školský koordinátor prevence

Za účelem koordinace činnosti realizovaných v rámci krajské Strategie prevence rizikového chování krajský školský koordinátor prevence spolupracuje především s krajským protidrogovým koordinátorem, manažerem prevence kriminality v kraji a koordinátorem pro romské záležitosti, případně s dalšími koordinátory. Na úrovni obcí metodicky podporuje ředitele škol a školských zařízení, školní metodiky prevence ve všech typech škol a metodiky prevence v pedagogicko-psychologické poradně (PPP). Spolupracuje s preventivním týmem MŠMT. Vymezení činnosti krajských školských koordinátorů prevence je obsaženo v Metodickém doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních (MŠMT, 2010).

Metodik prevence v pedagogicko-psychologické poradně

Standardní činnosti školního metodika prevence jsou vymezeny ve vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

Metodik prevence v pedagogicko-psychologické poradně (dále jen PPP) zejména:

- Zajišťuje za PPP specifickou prevenci rizikového chování a realizaci preventivních opatření v oblasti územní působnosti vymezené krajským úřadem.
- Zajišťuje koordinaci a metodickou podporu školních metodiků prevence, organizuje pro ně pravidelné pracovní porady (semináře) a poskytuje jim individuální odborné konzultace.

- Na žádost školy a školského zařízení pomáhá ve spolupráci se školním metodikem prevence a dalšími pedagogickými pracovníky řešit aktuální problémy související s výskytem rizikového chování.
- Udržuje pravidelný kontakt se všemi institucemi, organizacemi a subjekty, které se v kraji v prevenci angažují.
- Spolupracuje s krajským školským koordinátorem prevence zejména při vypracovávání podkladů pro výroční zprávy či jiná hodnocení a při stanovování priorit v koncepci preventivní práce ve školství na úrovni kraje.

Školní metodik prevence

Školní metodik prevence je pracovník školy nebo školského zařízení. Standardní činnosti školního metodika prevence jsou vymezeny ve vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

Školní metodik prevence zejména:

- Koordinuje tvorbu a kontroluje realizaci preventivního programu školy. Koordinuje a participuje na realizaci aktivit školy zaměřených na prevenci záškoláctví, závislostí, násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, prekriminálního a kriminálního chování, rizikových projevů sebepoškozování a dalších forem rizikového chování.
- Metodicky vede pedagogické pracovníky školy v oblasti prevence rizikového chování (vyhledávání problémových projevů chování, preventivní práce s třídními kolektivy apod.).
- Koordinuje vzdělávání pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence rizikového chování.
- Koordinuje spolupráci školy s orgány státní správy a samosprávy, které mají v kompetenci problematiku prevenci rizikového chování.

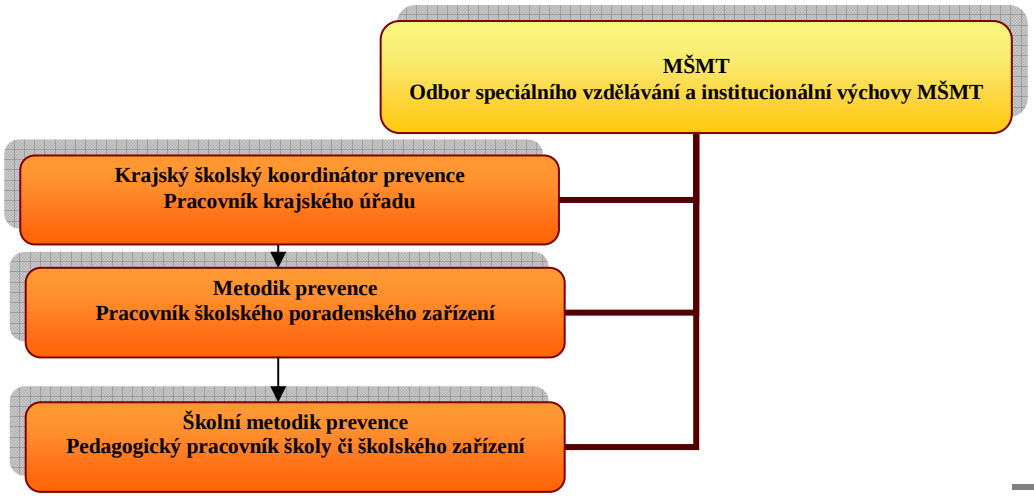

III. SÍŤ PRACOVIŠŤ POSKYTUJÍCÍCH PREVENTIVNÍ, PORADENSKÉ A LÉČEBNÉ SLUŽBY PRO UŽIVATELE NÁVYKOVÝCH LÁTEK

V současné době je v ČR vybudován relativně ucelený systém péče pro uživatele návykových látek:

1) Terénní programy – jsou prvním článkem systému péče o drogově závislé. Služba je poskytována na ulici a dalších veřejných místech (na otevřené drogové scéně), ale i na bytech. Terénní pracovník klienty aktivně vyhledává a oslovuje potencionální zájemce o službu. Cílovou populací tvoří klientela, která není v kontaktu s žádnými sociálními, zdravotními či výchovnými institucemi. Jedná se o uživatele drog, experimentátoři, problémoví uživatelé drog v rozvinutém stupni závislosti atd.
   Poskytované služby: výměna injekčního materiálu, poradenství, krizová intervence, základní zdravotní ošetření, motivační trénink, monitoring drogové scény.

2) Nízkoprahová kontaktní centra – jsou dostupná místně i časově v daném regionu. Poskytují včasnou intervenci, poradenství, krizovou intervenci, zdravotní a sociální poradenství, služby harm reduction (i anonymně) uživatelům návykových látek.
   V kontaktních centrech probíhá výměnný program, předávání informací, strukturované poradenství a motivační trénink, poradenství pro rodinné příslušníky a blízké, sociální práce, potravinový a vitaminový servis, hygienický servis, praní prádla atd.
3) Detoxifikační jednotky – jsou určeny ke zvládání odvykacích stavů a intoxikací návykovou látkou. Jsou buď součástí zařízení pro léčbu závislostí, nebo jsou to samostatné jednotky v rámci nemocnic. Detoxifikace je podmínkou pro vstup do dalších forem léčby. V rámci detoxifikace je podávána farmakoterapie, psychoterapie, sociální práce a nedílnou součástí je strukturovaný program, který zahrnuje edukační činnost, motivační trénink a další formy intervence.

4) Substituční léčba – probíhá v ambulantních zdravotnických zařízeních. Podstatou substituční léčby je nahrazení ilegálně získávané návykové látky lékem, který má dlouhodobější účinek, aplikuje se ústy. Tento preparát je podáván či předepsán lékařem. Nejčastěji se u nás používá metadon, syntetický opiát podávaný v podobě tinktury, a buprenorfin v podobě tablet pro klienty s nižší tolerancí vůči opioidům. V substitučních zařízeních je poskytována i podpůrná psychoterapie a sociální práce.

5) Ambulantní léčba – je prováděna v zařízeních zdravotnického či nezdravotnického charakteru. Jedná se o službu, kdy pacient dochází v pravidelných intervalech do zařízení na předem domluvenou službu. Výhodou je fakt, že klient setrvává ve svém podpůrném sociálním

prostředí, nemusí přerušovat školu nebo práci. Typy jednotlivých zařízení, která poskytují ambulantní léčbu, jsou velmi různorodé. Jedná se jednak o ordinace AT, které jsou zaměřeny na léčbu závislostí na alkoholových i nealkoholových drogách, dále to jsou specializovaná ambulantní zařízení pro léčbu závislostí na nealkoholových drogách, psychiatrické ambulance či psychologické poradny, které mimo jiné pracuj částečně i s klienty s diagnózou závislosti.

6) Denní stacionáře – jsou ambulantní zařízení s intenzivním denním strukturovaným programem. Klienti docházejí do zařízení denně ve všední dny min. na 6 hodin, odpoledne, večer a o víkendech jsou ve svém přirozeném prostředí. Denní stacionáře využívají mnoha prvků z terapeutických komunit (pravidelné komunity, léčba je rozdělena do fází, využívá se skupinová psychoterapie, strukturovaný program má svá jasná pravidla apod.). Cílem léčby je změna životního stylu, jehož součástí je i abstinence jak od původní drogy, tak i od spouštěcích drog. Mezi další cíle patří zlepšení psychického i fyzického zdraví, změna v sebepojetí a ve vztazích, získání a udržení sociálních dovedností a podpora a rozvoj osobního zrání.

7) Střednědobá ústavní léčba – rezidenční léčba ve zdravotnických zařízeních (psychiatrických léčebnách, odděleních pro léčbu závislostí, kde léčba trvá 3 – 6 měsíců). Tato zařízení využívají řady prvků terapeutických komunit, jako je režim a pravidla, skupinová psychoterapie, komunitní setkání, trénink odpovědnosti apod. Základním cílem ústavní léčby je změna životního stylu pacienta, jehož součástí je i abstinence od návykových látek. Základní model léčby vychází ze strukturovaného programu, ve kterém se během týdne vystřídají všechny části komplexního programu, jehož jednotlivé části jsou vyváženy tak, aby podporovaly účinnost léčby. Režim a pravidla jako základní struktura, kterou je možno zvnitřňovat, osahující pravidla, která specifikují odměny a sankce. Často se používá bodový systém jako nástroj hodnocení průběhu léčby.

8) Terapeutické komunity – jsou zvláštní formou intenzivní skupinové psychoterapie, kde klienti spolu určitou dobu žijí a kromě skupinových sezení sdílejí další společný program s pracovní a jinou různorodou činností, což umožňuje, aby do tohoto malého modelu společnosti promítaly problémy ze svého vlastního života, zejména své vztahy k lidem. Terapeutická komunita v širším slova smyslu je systém organizace léčebného oddělení, ve kterém se podporuje všestranně otevřená komunikace a v němž se na rozhodování podílení všichni členové týmu i pacienti. Terapeutická komunita je specializované rezidenční zařízení zaměřené na léčbu vedoucí k abstinenci a na sociální rehabilitaci. Poskytuje se střednědobá a dlouhodobá odborná péče v trvání 6 – 18 měsíců.

9) Doléčovací programy – jsou ambulantní zařízení, která se zaměřují na udržení změny v chování a životním způsobu klienta, které získal během léčebného procesu či abstinence. Doléčování se může nabízet formou ambulantních skupin jednou týdně nebo na druhé straně se může jednat o intenzivní strukturovaný program doplněný volnočasovými aktivitami. Úkolem těchto programů je pomoci vytvořit klientovi podmínky pro jeho abstinenci.

10) Systém služeb je doplněn dalšími zařízeními, která reagují na potřeby specifických cílových skupin. Jednotlivé typy služeb jsou upravovány pro mladistvé, matky s dětmi, pro příslušníky menšin, specifická zařízení pro děti do 15 let, služby pro klienty – uživatele drog ve vazbách, vězeních, po propuštění z výkonu trestu. Systém je doplňován zařízeními a službami zaměřenými na zaměstnávání klientů.

IV. ÚLOHA POLICIE V PREVENCI, ORGÁNŮ SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ, PROBAČNÍ SLUŽBY

Sociálně-právní ochrana dětí je oblastí veřejného práva. Jejím posláním je ochrana dětí před nepříznivými nebo nebezpečnými vlivy. Poskytování sociálně-právní ochrany je zajištěno orgány k tomu zákonem určenými (OSPOD), které se při své činnosti v řadě případů vměšují do soukromého a rodinného života. To vše dělají pouze v zákonem dovolených případech.[3] Orgány s obecnou působností v této oblasti jsou soudy a orgány určené zákonem o sociálně-právní ochraně dětí (zákon č. 359/2999 Sb., ve znění pozdějších předpisů) a jsou to MPSV, krajské a obecní úřady a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Sociálně-právní ochranu dětí zabezpečují také kraje a obce v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu, poradní sbory a fyzické a právnické osoby k tomu pověřené.

Ve škole se můžete setkat se sociálními pracovníky, kteří jsou zaměstnanci obce s rozšířenou působností, na jejímž území žák bydlí. Jsou to zaměstnanci sociálních odborů, kteří z pověření zákona sledují působení nepříznivých vlivů na děti a činí potřebná opatření.

Sociální kurátoři se zabývají dětmi s opakovanými výchovnými problémy a těmi, kteří se dopustili protiprávního jednání. Kurátoři podávají soudu podněty na uložení výchovných opatření, spolupracují s policií, soudy, státními zástupci, probační a mediační službou, účastní se soudního líčení, sledují děti s nařízenou ústavní nebo uloženou ochrannou výchovou apod.

[3] MIOVSKÝ, M. SKÁCELOVÁ, L. ZAPLETALOVÁ, J. NOVÁK, P. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. s. 157

Některé nestátní neziskové organizace mohou mít pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí v některé z oblastí, které zákon vymezuje. Jde nejčastěji o poskytovatele sociálních služeb, např. sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi nebo o terénní sociální pracovníky.

Povinnost škol ohlásit některé skutečnosti

Školy a školská zařízení jsou povinni oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že je dítě v ohrožení buď proto, že ho ohrožuje někdo jiný anebo proto, že se ohrožuje svým chováním samo. Jde zejména o děti:

- jejich rodiče neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti,
- které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, živí se prostitucí, spáchaly trestný čin, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití
- opakovaně se dopouští útěků od rodičů
- na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu nebo jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění
- které jsou opakovaně umísťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči
- které byly ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu, popř. násilím mezi dalšími fyzickými osobami
- které jsou žadateli o azyl odloučenými od svých rodičů,

Oznámení je nutno provést bez zbytečného odkladu, tzn. bezprostředně potom, co tyto skutečnosti nastanou, nebo jste usoudili, že nabyly takové intenzity, že čas již nastal.

Pokud o to ten, kdo učinil oznámení, požádá, obecní úřad ho informuje ve lhůtě 30 dnů ode dne, kdy oznámení obdržel, zda na základě skutečností shledal či neshledal, že jde o dítě výše uvedené.

V případě neoznámení povinných skutečností orgánům sociálně-právní ochrany se jedná o vysoké pokuty do výše 50 tisíc pro školskou právnickou osobu a 50 tisíc pro toho, kdo ji zastupuje navenek, tedy jedná jejím jménem, což je zpravidla ředitel. V případě, kdy nedošlo k vnitřnímu oznámení, tedy se informace k řediteli nedostala, bude vnitřní porušení předpisů řešeno pracovně-právně uvnitř školy.

Se sociální pracovnicí můžeme nechat dítě samotné. Pokud si OSPOD vyžádá informace, je povinnost školy je zpracovat a odeslat.

Policie ČR

Policie ČR je ozbrojeným bezpečnostním sborem, jehož roli, působnost a kompetence upravuje zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR. Dle tohoto zákone je úkolem policie mj. chránit bezpečnost osob a plnit úkoly podle trestního řádu. Protiprávní jednání, které se stalo při poskytování školské služby, bude s největší pravděpodobností prošetřovat obvodní oddělení policie (základní a nejnižší policejní útvar), tedy uniformovaní policisté nebo neuniformovaná složka – služba kriminální policie a vyšetřování, tedy kriminalisté – specialisté na mládež, který spadají pod územní odbor policie. Územní odbory odpovídají původním okresům, nad nimi jsou krajská ředitelství policie.

Je nutné odlišovat Policii ČR od obecních (městských) policií. Obecní policie je orgánem obce, do jehož kompetence nepatří šetření trestné činnosti.

Ve škole se zpravidla výslechy neprovádějí. Rozhovor, který proběhne ve škole mezi policistou a žákem, není výslechem, ale má pouze účel zorientovat se v dané věci a zjistit podstatné skutečnosti. Policie se řídí podle vlastního vnitřního předpisu, který postup určuje. U rozhovoru s osobou mladší 15 let je zpravidla přítomna ještě další, tzv. třetí osoba, a jestliže to má být zrovna pedagog, policista vás o to požádá. U osob starších 15 let je přítomnost takové osoby spíše výjimečná.

Pokud si policie přijde pro dítě do školy, má zákonný zástupce právo tuto informaci dostat, tedy škola je povinna je vyrozumět. Toto vyrozumění nemá odkladný účinek, policista nebude čekat, až se do školy rodiče dostaví. V případech, kdy se jedná o děti, které jeví známky týrání a je podezření, že to je někdo z rodiny, je lepší rodiče nevyrozumívat.

Probační a mediační služba

Je zřízena dle zákona 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě.

- Probační a mediační služba vytváří předpoklady k tomu, aby věc mohla být ve vhodných případech projednána v některém ze zvláštních druhů trestního řízení, nebo mohl být uložen a vykonán trest nespojený s odnětím svobody, anebo vazba byla nahrazena jiným opatřením. Za tím účelem poskytuje obviněnému odborné vedení a pomoc, sleduje a kontroluje jeho chování a spolupracuje s rodinným a sociálním prostředím, ve kterém žije a pracuje, s cílem, aby v budoucnu vedl řádný život.
- Probační a mediační činnost podle odstavce 1 spočívá zejména
    - v obstarávání podkladů k osobě obviněného a jeho rodinnému i sociálnímu zázemí,
    - ve vytváření podmínek pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, nebo pro schválení narovnání, zejména projednání a uzavření dohody mezi obviněným a poškozeným o náhradě škody, nebo dohody o narovnání, případně podmínek pro další takové procesní postupy či tresty nespojené s odnětím svobody,

  - ve vykonávání dohledu nad chováním obviněného v případech, kdy bylo rozhodnuto o nahrazení vazby probačním dohledem,
  - ve vykonávání dohledu nad chováním obviněného v případech, kdy byl dohled uložen, ve sledování a kontrole obviněného v průběhu zkušební doby, v kontrole výkonu dalších trestů nespojených s odnětím svobody, včetně trestu obecně prospěšných prací, ve sledování výkonu ochranných opatření,
  - ve sledování a kontrole chování odsouzeného v průběhu zkušební doby v případech, kdy bylo rozhodnuto o podmíněném propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody.
- Probační a mediační služba současně pomáhá při odstraňování následků trestného činu poškozeným a dalším osobám dotčeným trestným činem.
- Probační a mediační služba věnuje zvláštní péči mladistvým obviněným a obviněným ve věku blízkém věku mladistvých, přispívá k ochraně práv osob poškozených trestnou činností a ke koordinaci sociálních a terapeutických programů práce s obviněnými, zejména jde-li o mladistvé a uživatele omamných a psychotropních látek.
- Probační a mediační služba se podílí na prevenci trestné činnosti.
- Úkony probace a mediace, pokud nejsou tímto nebo zvláštním zákonem svěřeny do výlučné působnosti Probační a mediační služby, mohou vykonávat nebo se na nich podílet i jiné osoby.
- Probační a mediační služba provádí v rámci své působnosti úkony na pokyn orgánů činných v trestním řízení a ve vhodných případech v oblasti mediace i bez takového pokynu zejména z podnětu obviněného a poškozeného; v těchto případech o tom neprodleně informuje příslušný orgán činný v trestním řízení, který může rozhodnout, že věc se k mediaci nepředává a mediace proto dále prováděna nebude.
- V souvislosti s úkony probace a mediace je Probační a mediační služba oprávněna opatřovat informace a poznatky o osobě obviněného nebo o stanoviscích poškozeného významných pro rozhodnutí soudu či státního zástupce.
- Policejní orgán a státní zástupce vyrozumívá středisko o věcech vhodných k mediaci; zejména v trestních věcech mladistvých postupuje tak, aby mediace byla využita od počátku trestního stíhání nebo místo něj.

Probační a mediační služba postupuje, je-li to účelné, v součinnosti s orgány sociálního zabezpečení, školami a školskými zařízeními, zdravotnickými zařízeními, s registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi, zájmovými sdruženími občanů, nadacemi a dalšími institucemi sledujícími humanitární cíle a v případě potřeby tuto součinnost koordinuje z hlediska využití probace a mediace v trestním řízení.

Probační a mediační služba při výkonu své působnosti úzce spolupracuje s orgány, kterým přísluší podle zvláštního zákona výkon sociálně-právní ochrany dětí a poskytování dávek pomoci v hmotné nouzi občanům společensky nepřizpůsobeným.

Seznam literatury

MIOVSKÝ, M. SKÁCELOVÁ, L. ZAPLETALOVÁ, J. NOVÁK, P. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Tišnov: Sdružení SCAN, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258/47-7

MIOVSKÝ, M. a kol. *Návrh doporučené struktury minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro základní školy*. Praha: Univerzita Karlova, 2012. 100 s. ISBN 978-80-87258-74-3

PAVLAS MARTANOVÁ, V. a kol. *Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování.* Praha: Klinika adiktologie, 2012. 183 s. ISBN 978-80-87258-75-0

MIOVSKÝ, M. a kol. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Praha: Klinika adiktologie, 2012. 220 s. ISBN 978-80-87258-89-7

KALINA, K. *Základy klinické adiktologie*. Grada Publishing, a.s. 2008. 392 S. ISBN 978-80-247-1411-0

HORÁČEK, J. *Dokumentace školního metodika prevence*. Prevence 2007, roč. 4, číslo 6. S. 4 – 5. ISSN 1214-8717

SLAVÍKOVÁ, H. *Manuál pro tvorbu minimálně preventivního programu školy* [online]. 2013 [cit. 2013-08-30]. Dostupné z: http://www.ppp-olomouc.cz/metodika-prevence-pro-skoly.html

Vyhláška 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Zákon č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí